

Олена Браткова
Olena Bratkova

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

STRUCTURALLY-FUNCTIONAL PROCESS FORMATION MODEL OF FUTURE LAWYERS' READINESS TO PROFESSIONAL INTERACTION

У результаті нашого наукового дослідження було розроблено структурно-функціональну модель формування готовності майбутніх юристів до професійної взаємодії, яка включає такі компоненти: цільовий, змістовий, процесуальний та оцінно-результативний. У процесі розробки й обґрунтування такої моделі ми керувалися: кваліфікаційними вимогами до фахівця у галузі права, обумовленими соціальним замовленням; галузевими стандартами вищої освіти за спеціальністю “Юрист”; навчальними планами та програмами професійної підготовки майбутніх юристів.

Ключові слова: юрист; професійна взаємодія; готовність; процес формування; структурно-функціональна модель; компоненти; принципи.

Моделювання процесу професійної підготовки майбутніх фахівців є одним із провідних методів її удосконалення та реформування. За визначенням В. Бикова, моделювання необхідно розглядати як метод дослідження різних явищ і процесів, вироблення варіантів управлінських рішень. Моделювання ґрунтується на заміщенні реальних об'єктів їх умовними зразками, аналогами [4, с. 293-302]. Методом моделювання описуються структура об'єкта (статична модель), процес його функціонування і розвитку (динамічна модель). У моделі відтворюються властивості, зв'язки, тенденції досліджуваних систем і процесів, що дає змогу оцінити їх стан, зробити прогноз, прийняти обґрунтоване рішення.

Моделювання – це складна процесуальна система, складовими частинами якої є:

а) об'єкт моделювання;

б) суб'єкт моделювання;

в) процес формування і реалізації модельних уявлень;

г) модель і результати, досягнуті при її використанні в пізнавальній та управлінській діяльності [6]. Моделі освіти – це сформовані за допомогою знакових систем розумові аналоги (логічні конструкти), які схематично відображають освітні процеси загалом або їх окремі частини, фрагменти [9, с. 75]. Професійна освіта покликана готувати студента до майбутньої фахової діяльності. І, відповідно, цей процес має бути динамічним, своєчасно реагувати на соціальні запити і вимоги до якості підготовки випускника, його рівня компетентності, здатності адаптуватися до умов мінливості професійного середовища.

Отже, метою нашої статті є представити модель формування готовності майбутнього юриста, під якою ми розуміємо цілісний педагогічний процес, у якому сукупність підходів до навчання спрямована на здобування студентами професійних знань, умінь та навичок організації і здійснення взаємодії в умовах виконання професійних обов'язків, а також на розвиток особистості студента як компетентного учасника професійної діяльності.

Аналіз наукових праць В. Бикова, В. Кікоть, М. Кларіна, В. Рижикова, С. Сливки та ін. з проблем моделювання освітніх систем у професійній підготовці майбутнього фахівця, у тому

числі й у юридичній галузі, нами було визначено, що розробка моделі професійної підготовки майбутнього фахівця має включати низку компонентів, а саме: мету моделювання; об'єкт моделювання; саму модель; її ознаки та структурні компоненти, залежно від природи об'єкта моделювання, його специфіки. На нашу думку, метою моделювання процесу формування готовності майбутніх юристів в умовах освітньо-виховного середовища закладу вищої освіти є розробка моделі, яка врахувала б специфіку професійної діяльності майбутніх фахівців та дозволила б підвищити ефективність цього процесу, співвіднести його з вимогами суспільства. Як об'єкт моделювання у нашому дослідженні виступає процес формування готовності майбутнього фахівця у галузі права.

Ми поділяємо положення В. Рижикова про те, що, зважаючи на особливості, професійна підготовка майбутнього юриста має реалізовуватися на основі розробки цільової моделі, яка ґрунтується на органічній єдності теоретичної, практичної, психолого-педагогічної, психофізичної підготовки, що забезпечить високий рівень професійної готовності майбутніх юристів [8, с. 5].

У процесі розробки й обґрунтування моделі формування готовності майбутнього юриста до професійної взаємодії ми керувалися кваліфікаційними вимогами до фахівця у галузі права, обумовленими соціальним замовленням; галузевими стандартами вищої освіти за спеціальністю “Юрист”; навчальними планами та програмами професійної підготовки майбутніх юристів.

Враховуючи вищезазначене, вважаємо, що професійна підготовка майбутніх юристів має базуватися на основі базових загальнодидактичних принципів навчання (науковості, доступності, зв'язку навчання з життям, професійної спрямованості, системності, систематичності й послідовності, гуманізму тощо) з урахуванням таких додаткових принципів:

- *принципу партнерських відносин*, що передбачають систему взаємодії та взаємовідношень, організованих на рівності, добровільності, творчій ініціативі учасників педагогічного процесу;
- *принципу соціально-педагогічної взаємодії*, який забезпечує розвиток професійної комунікативної компетентності майбутнього юриста здійснювати професійну взаємодію в умовних, спеціально змодельованих ситуаціях;
- *принципу інтегрованості* професійно спрямованих знань гуманітарних дисциплін;
- *принципу діалогічності* як необхідної умови успішного оволодіння майбутнім юристом основами професійної взаємодії.

Окрім цього, припускаємо, що процес підготовки майбутнього юриста до організації та здійснення професійної взаємодії здійснюватиметься ефективніше завдяки використанню програмно-методичного забезпечення гуманітарних дисциплін, створеного за вимогами, які передбачають можливість реалізації рефлексії й діалогу в професійній діяльності; забезпеченню ситуації взаєморозуміння особистості; засвоєнню сутності знань про особливості взаємодії із різною категорією людей у фаховій діяльності, психологічні бар'єри, труднощі та недоліки професійного спілкування.

Щодо структурних компонентів моделі, то за результатами сучасних вітчизняних досліджень у професійній юридичній сфері модель професійної підготовки фахівця має включати: мету (формування системи компетентностей, практично-професійного спрямування процесу навчання); ціннісно-мотиваційну основу (професіоналізм, відповідальність, дотримання обов'язку та професійної етики); принципи підготовки (науковість, самостійність у навчанні, формування змісту навчання з урахуванням проблем пізнавальної, професійної, організаційної, комунікативної, морально-вольової сфери особистості; професійне спрямування навчання; єдність теорії і практики з життям; відкритість і свобода вибору студентами власних дій; систематичність, послідовність, ґрунтовність; формування рефлексивної позиції до себе як до суб'єкта діяльності); зміст підготовки (міждисциплінарність, інтегративність); організацію навчально-виховного процесу (єдність теоретичної, практичної та професійно-адаптаційної складової); позицію педагога і студента (суб'єкт-суб'єктні відносини, тьютор, консультант).

Системний, аксіологічний, особистісно зорієнтований, компетентнісний та діяльнісний підходи до процесу формування готовності майбутніх юристів до професійної взаємодії дають підстави для підтвердження доцільності створення моделі реалізації професійної підготовки до означеного напрямку діяльності, що має на меті її вдосконалення й коригування згідно з сучасними вимогами реформування галузі права.

З огляду на зазначене вище, ми розробили модель формування в майбутніх юристів готовності до професійної взаємодії, яка включає такі компоненти:

- *цільовий* – передбачає реалізацію мети – формування готовності майбутніх юристів до професійної взаємодії, яка базується на основних положеннях наукових підходів та принципів організації навчально-виховного процесу;
- *змістовий*, котрий включає змістовий ресурс гуманітарних дисциплін професійної підготовки майбутніх юристів з акцентуванням на формування їх готовності до означеної діяльності;
- *процесуальний* – відображає механізм реалізації мети на основі загальнодидактичних принципів науковості, доступності, зв'язку навчання з життям гуманізму, професійної спрямованості, систематичності й послідовності та спеціальних: принципу партнерських відносин, соціально-педагогічної взаємодії, інтегрованості та діалогізму; використання сучасних педагогічних технологій і засобів навчання, інтегрованих стандартизованих і самостійних форм навчання) і здійснюється через такі умовні етапи: початковий, основний, завершальний;
- *оцінно-результативний*, включає рівні готовності майбутніх юристів до професійної взаємодії, що визначені на основі розроблених критеріїв і показників та методичний комплекс педагогічного впливу, який спрямований на корекцію отриманих результатів у процесі підготовки.

Схематично розроблена модель представлена на рисунку 1.

Цільовий компонент моделі формування готовності майбутнього юриста до професійної взаємодії зумовлений соціальним замовленням на підготовку компетентних фахівців у галузі права, здатних кваліфіковано і якісно організувати і реалізовувати взаємодію з різною категорією людей у процесі виконання посадових обов'язків. Відповідно метою у вирішенні цієї проблеми є формування готовності до професійної взаємодії майбутніх юристів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Розроблена модель формування готовності до професійної взаємодії майбутніх юристів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін розкриває особливості структури (з яких елементів та етапів утворений процес формування), послідовність, зв'язок цих елементів і загалом особливості конструювання змісту цього процесу. Важливе значення для майбутніх юристів має усвідомлення ними структури та результатів своєї діяльності. У нашому дослідженні процесом формування буде слугувати створена нами модель, а результатом – сформованість готовності до професійної взаємодії майбутніх юристів.

Конкретизуючи мету процесу формування, нами було виділено його завдання:

- формування професійної спрямованості майбутніх юристів;
- забезпечення сукупністю знань, умінь та навичок, необхідних для досягнення якості та результатів формування готовності до професійної взаємодії;
- вироблення навичок комунікації, самоконтролю і самооцінки у процесі професійної юридичної діяльності.

Процес формування готовності до професійної взаємодії майбутніх юристів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін базується на застосуванні комплексу наукових підходів (системний, аксіологічний, особистісно зорієнтований, компетентнісний, діяльнісний) та реалізується із дотриманням загальнодидактичних і спеціальних принципів навчання. Принцип розглядають передусім як логічну категорію, як узагальнення та поширення якогось педагогічного положення на ту галузь навчання й освіти, з якої цей принцип абстрагований.

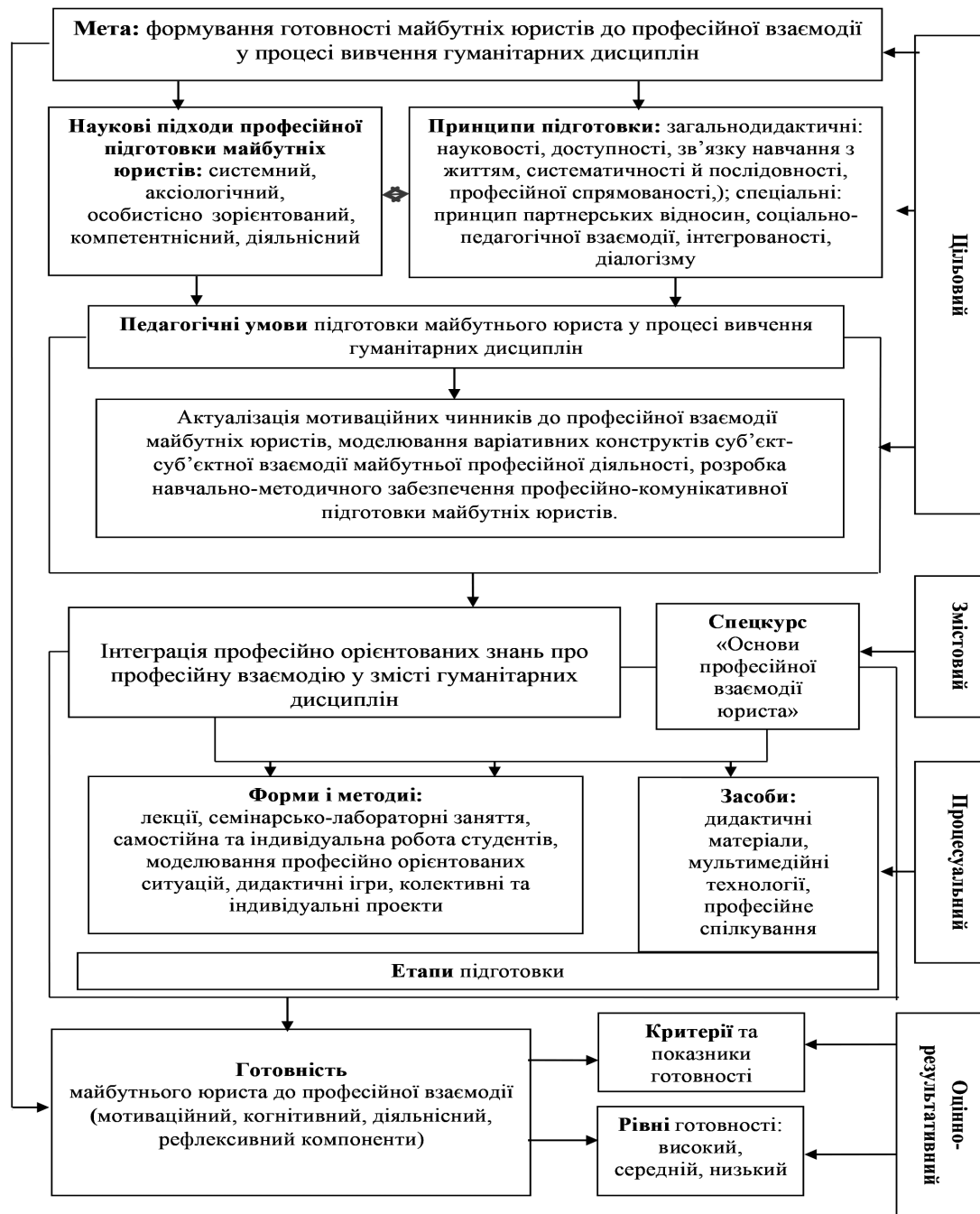

Рис. 1. Структурно-функціональна модель процесу підготовки майбутніх юристів до професійної взаємодії

З методологічного погляду слід урахувувати, що, перш ніж скеровувати і регулювати навчальний процес, дидактичні принципи самі мають бути абстраговані з реального педагогічного процесу. Оскільки, принципи навчання – це такі загальні положення, які абстрагуються з практики навчання [1, с. 396].

Доведено, що ефективність процесу формування готовності до професійної взаємодії майбутніх юристів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін буде вищою із використанням у процесі підготовки саме таких принципів:

- *загальнодидактичні:* науковості, доступності, зв'язку навчання з життям, систематичності й послідовності, професійної спрямованості);
- *спеціальні:* соціально-педагогічної взаємодії, інтегрованості, діалогізму.

Наступним компонентом моделі є *змістовий*, який побудований відповідно до вимог щодо підготовки майбутніх юристів. Змістовий компонент містить предмети гуманітарного циклу: логіка, філософія, релігієзнавство, риторика, українська та іноземна мова за професійним спрямуванням, етика та естетика, історія України, історія української культури; систему виробничих практик; спецкурс (факультатив) “Основи професійної взаємодії юриста”, який спрямований на отримання знань, умінь та навичок, якими мають володіти майбутні юристи для успішної організації професійної взаємодії. Зазначимо, що головною метою викладання гуманітарних дисциплін є закладення у студентів-юристів основоположних гуманістичних настанов, тобто позначення шляхів, якими вони зможуть скористатися, за наявності в них відповідних потреб і ресурсів. Особливо необхідною ця властивість є для тих майбутніх юристів, професійним обов'язком яких є робота з різною категорією людей. Як зазначає академік І. Бех, “особисте зростання і залежить від того, якою мірою певна особистість поєднується із загальноприйнятою системою духовних цінностей, якою мірою зміцнюється її духовна свідомість. А духовна свідомість є тією внутрішньою інстанцією, в якій здійснюється це єднання як процес набуття смислу соціальних вимог” [2, с. 26].

Процесуальний компонент охоплює добір змісту та розробку технології формування готовності до професійної взаємодії майбутніх юристів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Цей блок включає етапи організації освітнього процесу, блоки теоретичної та практичної підготовки майбутніх фахівців, методи навчання. Формування готовності до професійної взаємодії майбутніх юристів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, які навчаються за напрямом 081 “Право”, відбувається послідовно та здійснюється за участі всіх компонентів освітнього процесу як єдиного цілого. Поетапність дій будь-якої методики спрямована на досягнення бажаного результату. Послідовність та порядок виконання дій повинні базуватися на внутрішній логіці функціонування і розвитку процесу формування професійної компетентності, тому в методиці формування готовності до професійної взаємодії майбутніх юристів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін ми виділили початковий, основний, завершальний етапи. Ураховуючи сучасні тенденції до гуманізації та демократизації навчально-виховного процесу вищих навчальних закладів, основними принципами представленої методики визначені принципи:

1. Гуманізації, що передбачає антропоцентристський погляд на людину, її сутність і місце у природі, суспільстві, переорієнтацію стратегії виховання на розвиток основних життєвих навичок, здібностей, інтересів, схильностей людини.
2. Принцип індивідуалізації, який полягає в вивченні і врахуванні психологічних, навчальних індивідуальних відмінностей студентів: їх темпераменту, типу мислення, динаміки психічних процесів; педагогічній та психологічній підтримці, розробці індивідуальних освітніх траєкторій, підборі педагогічного інструментарію для контролю і корекції ходу і результатів процесу навчання і виховання.
3. Принцип диференціації, що враховує відмінність у рівні навченості та розвитку студентів, застосовується як внутрішня, так і зовнішня диференціація, адаптивні різнорівневі форми навчання і контролю.

Як зазначає академік І. Бех, педагогіка розвитку у вищій школі має констатувати принципи діяльності, розвивального навчання, генетичного сходження у відображенні реальної дійсності, моделювання, які послідовно реалізуються у навчальних програмах, створенні навчальних курсів [3, с. 31].

Оцінно-результативний компонент запропонованої моделі розроблено з урахуванням сучасних вимог ринку праці до підготовки фахівців у галузі права. Контрольно-аналітичний супровід формування готовності до професійної взаємодії майбутніх юристів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін має відповідати ряду вимог, а саме: відповідність цілям та задачам діагностики; відповідність та адекватність змісту; сучасність, науковість та техно-

логічність методів і засобів аналізу; наявність системи науково обґрунтованих критеріїв; об'єктивність результатів.

Під час розробки системи моніторингу щодо визначення рівня сформованості готовності до професійної взаємодії майбутніх юристів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін важливим, на нашу думку, є чітке окреслення результатів, визначення стандартів та встановлення відповідності засобів діагностики (анкети, тестування, опитування тощо). Важливим етапом у професійній підготовці майбутніх юристів є не тільки виявлення та перевірка рівня засвоєння знань, сформованості умінь, навичок, а й стимулювання активності студентів у навчально-пізнавальній діяльності. У реалізації поставлених завдань підготовки студентів до професійної взаємодії ми використовували систему методів активізації та інтенсифікації навчання. Зокрема:

1. Тестовий контроль, вирішення ситуаційних професійно-орієнтованих завдань.
2. Проведення контрольних робіт.
3. Стимулювання науковою роботою з підготовкою доповідей до наукових конференцій.
4. Написання рефератів і виступ з ними на семінарських заняттях.
5. Виконання індивідуальних письмових робіт (складання конспектів виховних заходів).
6. Використання професійно-орієнтованих проектів для перевірки сформованості необхідних умінь.
7. Усний контроль на лекції.
8. Організація дискусій з актуальних проблем складності та проблемності організації професійної взаємодії юриста.
9. Ділові ігри.
10. Моделювання комунікативних ситуацій (Кейс Метод) у професійній діяльності юриста.
11. Рейтинговий контроль.

У процесі професійної підготовки використовувався поточний, проміжний та підсумковий контроль.

Отже, організація процесу формування готовності до професійної взаємодії майбутніх юристів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін на основі впровадження розробленої моделі підвищить його ефективність та продуктивність. Результати експериментального дослідження і висновок щодо ефективності впровадження моделі буде розглянуто у наступних публікаціях.

Список використаних джерел

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. Київ : Либідь, 1998. 560 с., С. 396
2. Бех І. Виховання особистості: Підручник. К. Либідь, 2008. С. 26.
3. Бех І.Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 256 с.
4. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : [монографія]. Київ : Атіка, 2008. 684 с., С. 293-302
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
6. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование : [монографія]. Новосибірск : Из-во НИНКи ПРО, 2005. 230 с.
7. Каньковський І.Є. Система професійної підготовки інженерів-педагогів автотранспортного профілю : [монографія]; за ред. Н.Г. Ничкало. Хмельницький : ФОП Цюпак А.А., 2014. 562 с.
8. Рижиков В.С. Теоретичні та методологічні основи конструювання цільових моделей професійної підготовки майбутніх юристів : автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.04. Луганськ, 2013. 40 с.
9. Энциклопедия профессионального образования : в 3-х т. / [под ред. С. Я. Батышева.]. М. : АПО, 1999. Т. 2. 440 с.

As a result of our scientific research, a structurally functional model of future lawyers' readiness formation to professional interaction was developed, which includes the following components: target, content, procedural and evaluative-productive. In the process of developing and substantiating this model we were guided by: qualification requirements for a specialist in the field of law, conditioned by social demand; branch standards of higher education in the specialty of "Lawyer"; curricula and training programs for future lawyers.

Under the model of future lawyers' readiness formation, we mean a holistic pedagogical process, in which a set of approaches to training is aimed at acquiring by the students their professional knowledge, skills and abilities in the organization and implementation of interaction in the conditions of professional duties performance, as well as on the personality development of a student as a competent participant in the professional activity.

Taking into account the aforementioned, we consider that the professional training of future lawyers should be based on basic generally didactic principles of teaching (science, accessibility, connection of learning with life, professional orientation, systemic, systematic and consistent, humanistic, etc.), taking into account also such additional principles as: the principle of partnership relations, socio-pedagogical interaction, integration and dialogue.

In addition, we assume that the process of preparing a future lawyer to the organization and implementation of professional interaction will be implemented more effectively through the use of programmatic and methodological support for humanitarian disciplines created according to the requirements that provide for the possibility of reflection and dialogue realization in professional activity; ensuring the situation of mutual understanding of the individual; the assimilation of the essence of knowledge about the features of interaction with different categories of people in professional activities, psychological barriers, difficulties and disadvantages of professional communication.

Key words: lawyer; professional interaction; readiness; formation process; structurally-functional model; components; principles.

УДК:373.3.091.212.7-026.516:37.015.3:005.32 Сухомлинський DOI: 10.32626/2309-9763.2019-27.22-28

Олена Довгань
Olena Dovhan

ПРОБЛЕМА НЕУСПІШНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНИХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ І ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

THE PROBLEM OF JUNIOR PUPILS' POOR PROGRESS IN CURRENT PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL STUDIES AND IN V. O. SUKHOMLYNSKYI'S CREATIVE WORKS

Одним із пріоритетних напрямів НУШ є педагогіка партнерства. Перехід української школи до педагогіки партнерства спонукає звертатися до педагогічного досвіду великого педагога і дослідника В.О.Сухомлинського, адже його діяльність і була спрямована на забезпечення співробітництва між учнем, школою і батьками. Серед проблем, яким приділяв увагу видатний педагог, була і проблема учнів, які не встигають.

У статті з'ясовано сутність поняття "неуспішність", "невстигання", "відставання" та їх взаємозалежність, чинники та причини, що негативно позначаються на успішності учнів та шляхи її подолання через призму творчих здобутків В.О. Сухомлинського.

Ключові слова: учні початкової школи, навчальні уміння, неуспішність, відставання, невстигання, невстигаючий учень, творчий доробок В.О. Сухомлинського.